

Boganmeldelser

En guidet rundtur i det brogede evalueringslandskab

Thomas Bredgaard, red. (2016)

*Evaluering af offentlig politik
og administration*

København: Hans Reitzels Forlag, 376 sider,
400 kr. inkl. moms. ISBN: 9788741260532

Evalueringsfeltet er broget og kan være ganske svært at hitte rede i. Det gælder både for nytilkomne og for de, der har beskæftiget sig med evalueringer i mange år, hvad enten det er som evaluatore, bestillere, studerende eller undervisere. I praksis opererer mange ofte med en eller flere foretrukne tilgange og dertilhørende blinde vinkler, afhængigt af hvilke organisationer de befolker og/eller hvornår, hvordan og af hvem de i sin tid selv er blevet »opdraget«. Den 400 sider lange antologi *Evaluering af offentlig politik og administration*, som er seneste skud på stammen i den fagfællebedømte bogserie STATSKUNDSKAB fra Hans Reitzels Forlag, er derfor et velkomment forsøg på at skabe et overblik. Bogens erklærede formål er »at beskrive, hvordan evaluering af offentlig politik og administrativ praksis har forandret sig de senere årtier«, med særligt fokus på samspillet mellem evaluering, politik og organisation, samt »at give evaluatore en indføring i cen-

trale evalueringsmodeller og dermed forudsætninger for at træffe et kvalificeret valg af evalueringsmodel« (p. 11). Målgruppen er nuværende og kommende evaluatore, offentligt ansatte og studerende ved videregående samfundsvidenskabelige uddannelser. Som det også bemærkes i bogens introduktion, findes der allerede ganske mange bøger om evaluering på det danske marked, som er tiltænkt lignende målgrupper. Denne bog adskiller sig imidlertid ved det dobbelte blik på evaluering som henholdsvis praktisk disciplin og samfundsfænomen med vidtrækkende virkninger. Samtidig bygger den videre på flere af de tidligere bidrag, og mange af bogens bidragsydere – som blandt andre tæller Evert Vedung, Hanne Kathrine Krogstrup, Morten Balle Hansen, Hanne Foss Hansen og Peter Dahler-Larsen – vil da også i forvejen være kendte af læsere med indblik i feltet.

Evaluering som samfundsfænomen og praktisk disciplin

Bogens todelte formål og fokus afspejles direkte i bogens opbygning. Del 1 har overskriften »Evalueringstendenser« og består af i alt syv kapitler med temaerne metanalyser og evidens, evalueringsstyring, performance management, den politiske anvendelse af resultatstyring, samt forholdet mellem evaluering og politik og anvendelse af evalueringer

i mere generel forstand. Flere af bidragene trækker på forfatterens tidligere internationale publikationer, og læsere med kendskab til disse vil i mindre grad finde helt nye tanker i bogen – hvad man da heller ikke vil forvente, da der først og fremmest er tale om en lærebog. Del 2 har overskriften »Evalueringsmodeller« og består af seks kapitler, som hver gennemgår bestemte tilgange til evaluering: responsiv evaluering, procesevaluering, brugerevaluering, målopfyldelsevaluering og effektevaluering, økonomiske evalueringer og endelig virkningsevaluering (noget tyder på, at redaktøren har en forkærlighed for sidstnævnte tilgang, idet dette kapitel forekommer længere og mere detaljeret end de øvrige).

Rammen for bogen lægges i kapitel 2 med Evert Vedungs gennemgang af de fire store evalueringebølger, som ifølge Vedung har kendetegnet udviklingen i hvert fald i de skandinaviske lande: henholdsvis den videnskabelige bølge, den dialogorienterede bølge, New Public Management-bølgen og evidensbølgen. Flere af forfatterne til de øvrige kapitler læner sig op ad dette overordnede blik på evalueringfeltet og relaterer eksplicit deres diskussioner og kritik af evalueringstendenser og -modeller til de forskellige bølger. Selvom de mange krydshenvisninger til kapitel 2 i nogle tilfælde virker en anelse påklistrede, bidrager denne fælles forankring alt i alt til at skabe en grundlæggende sammenhæng mellem bogens i alt 14 kapitler. Det vil antageligt være en kærkommen hjælp for eksempelvis studerende, som forventes at skabe sig et samlet overblik over det ganske varierede evalueringsskabelig og de mange forskellige sedimentter, som aktuelle og tidligere bølger har efterladt – for nu at blive i Vedungs metafor.

Selvom bogens to dele måske umiddelbart kunne tænkes at henvende sig til lidt forskellige målgrupper, er det imidlertid netop sammenstillingen af disse forskellige indgange til

evalueringfeltet, der udgør bogens helt store styrke. Gennemgangen af forskellige evalueringsskabelig i bogens anden del bidrager således til på meget konkret vis at eksemplificere nogle af de mere generelle og abstrakte tendenser og udfordringer, som bringes på bane i første del. Diskussionerne af de mange til- og fravalg, prioriteringer og kompromisser, som er forbundet med den praktiske gennemførelse af forskellige evalueringstilgange, er med til at give læseren en dybere fornemmelse af, hvornår og hvordan eksempelvis forholdet mellem evaluering og politik kan udspille sig i praksis – og supplerer dermed Peter Dahler-Larsens tankevækkende diskussion heraf i bogens første del (kapitel 7). Gennemgangen af de konkrete modeller kan dermed hjælpe studerende til at forankre de mere abstrakte refleksioner, mens evaluatore og bestillere både kan hente inspiration til nye tilgange og relevante indspark til refleksion over deres egen praksis. At samle forskningsbaserede diskussioner af evaluering som samfundsfænomener og mere praksisnære diskussioner af fordele og ulemper ved forskellige modeller i en og samme bog er således et velfungerende greb, der antageligt vil hjælpe mange til at danne sig et overblik over feltet.

Pædagogisk formidling – med plads til forbedring

Kapitlerne er generelt velskrevne og formidler stoffet på forholdsvis overskuelig og let tilgængelig vis. Flere inddrager konkrete eksempler og/eller længere cases til at illustrere centrale teoretiske og metodiske pointer, hvilket fungerer udmærket. Det gælder f.eks. kapitlet om økonomiske evalueringer, hvor casene fornemt bidrager til at illustrere forskellene mellem *cost-effectiveness*- og *cost-benefit*-evalueringer såvel som vanskelighederne ved at udføre sidstnævnte. Der er dog også ind i mellem tendenser til, at begrebsanvendelsen bliver en smule indforstået. Et eksempel er den grundlæggende skelnen mellem summative og formative evalueringsskabelig, som nævnes allerede i introduktionen og

herefter optræder i flere kapitler. Begreberne er velkendte inden for evalueringsfeltet, men kan erfaringsmæssigt skabe en vis forvirring i praksis, idet der eksempelvis ofte sættes lighedstegn mellem summative evalueringer og målopfyldelses- eller effektevalueringer, ligesom formative evalueringer ofte sidestilles med procesevalueringer. Evalueringer med et formativt (dvs. lærende/forbedrende) formål kan imidlertid sagtens have fokus på effekter/virkninger som led i vurderingen af, hvordan en indsats kan forbedres. Tilsvarende vil evalueringer med et summativt (konkluderende) formål ofte inddrage viden om processer i vurderingen af, om en indsats bør fortsættes eller afsluttes. Og i praksis vil man som evaluator ofte opleve en vis uklarhed hos opdragsgiver omkring forholdet mellem de to formål, som sjældent er fuldstændigt adskilte. Det kan undre, at disse kernebegreber ikke introduceres og diskuteres på mere systematisk vis end tilfældet er, men i stedet forudsættes kendte, målgruppen taget i betragtning.

Som læser af bogen i ét stræk undgår man heller ikke at bemærke et vist overlap mellem nogle af kapitlerne – særligt kapitlet om den politiske anvendelse af resultatstyring (kapitel 6) har flere overlap til det foregående kapitel om performance management og evaluering (kapitel 5) og de efterfølgende kapitler om forholdet mellem evaluering og politik (kapitel 7) og evalueringsanvendelse (kapitel 8). Her kunne der med fordel have været en skarpere arbejdsdeling mellem kapitlerne, selvom de bidrager med forskellige perspektiver på temaerne. Man kunne også have overvejet at anvende en ensartet terminologi hele bogen igennem. Performance management benævnes f.eks. som sådan i kapitel 5, mens kapitel 6 anvender det danske begreb resultatstyring. Omvendt afspejler bogen i sin nuværende form den terminologiske mangfoldighed, som også kendetegner den internationale forskningslitteratur, og virker på den måde forberedende på mødet med denne.

Netop den eksplicite forankring i og orientering i forhold til den internationale forskningslitteratur er et af de punkter, hvor kapitlerne adskiller sig fra hinanden. Flere kapitler udmærker sig ved at forankre diskussionen dels i et historisk perspektiv, dels i den aktuelle internationale forskning. Morten Balle Hansens kapitel om performance management har eksempelvis både et historisk blik og gennemgående referencer til den internationale kernelitteratur om dette fænomen. I andre kapitler savner man i højere grad fornemmelsen af, at diskussionerne er rodfæstet i en international litteratur og forskningstradition. Det er ikke nødvendigvis ensbetydende med, at forankringen ikke er der, men den gøres ikke altid explicit i form af referencer til centrale tidligere og aktuelle bidrag. Det er ærgerligt, eftersom bogen også må forventes at skulle fungere som et grundlag for at gå i krig med den øvrige litteratur på området – og det er alt andet lige lettere at gøre, hvis de indførende tekster fungerer som vejvisere, der sætter læseren i stand til at forfølge interessante spor.

Evidensbevægelsen som stråmand

En anke mod bogen er, at den som helhed er kendetegnet ved en gennemgående kritik af den aktuelle »evidensbølge«, som ikke altid fremstår lige saglig. Kritikken er i vid udstrækning relevant, og indvendingen går således ikke på kritikken i sig selv, men på det faktum, at evidensdagsordenen alene præsenteres gennem kritikernes blik, mens dens centrale argumenter og visioner ikke på noget tidspunkt udfoldes i egen ret. Det er naturligvis rimeligt, at ikke alle evalueringsrelaterede fænomener behandles lige indgående i en bog som denne, men netop fordi evidensbevægelsen i stort set alle kapitler fremdrages som genstand for kritik, ville det være oplagt med en mere grundig præsentation af, hvad den faktisk indebærer – baseret på bevægelsens »egen« litteratur og ikke kun kritiske perspektiver på denne.

Det ville eksempelvis være interessant, hvis forfatterne til kapitlet om metaanalyser og evidens (kapitel 3) i højere grad havde engageret sig i at udfolde den temmelig krævende metodik, der ligger til grund for udarbejdelsen af systematiske reviews i regi af de internationale evidensproducerende organisationer Cochrane og Campbell Collaboration og argumenterne herfor. Retningslinjerne herfra indebærer f.eks., at man i litteratursøgningen skal søge efter relevante studier på *alle* sprog, ligesom man også skal søge efter såkaldt »grå litteratur«, dvs. upublicerede studier. Formålet er at undgå »publikationsbias«, forstået som den veldokumenterede tendens til, at studier med positive effekter publiceres i højere grad end studier, der viser negative eller ingen effekter af en indsats. En metaanalyse baseret på en almindelig litteratursøgning vil derfor ofte lede til et overdrevet positivt resultat.

En anden interessant indgangsvinkel til diskussionen kunne være den etiske forpligtelse, som ofte fremføres af fortalere for evidensbaseret politik og praksis: At man i bund og grund eksperimenterer med (udsatte) borgers liv og levned ved at udsætte dem for interventioner, som man hverken kender de positive eller potentielt negative virkninger af, hvilket anføres som værende langt mere etisk problematisk end at lade dem deltage i randomiserede kontrollerede forsøg – som ellers ofte afvises netop med etiske begrundelser. Det ville klæde bogen med en reel diskussion af sådanne argumenter frem for relativt hurtigt at affeje evidensbevægelsen som naiv og urealistisk i forhold til den »virkelige verden«.

Det er ikke fordi, der ikke er grund til at forholde sig kritisk til evidensbevægelsen; det er der bestemt. Det gælder i forhold til dens grundlæggende antagelser, som ganske rigtigt er præget af en umådelig høj og temmelig naiv tiltro til det rationelle menneske og et blik på beslutningsprocesser som overvejende

»tekniske« og lineære processer, som sjældent genfindes i hverken politik eller professionel praksis. Det gælder også i forhold til evidensbevægelsens markante indflydelse på forskning og evaluering såvel som politik og professionel praksis. Denne indflydelsen kan have tendens til at antage en autoritær og ekskluderende karakter, hvilket kan medvirke til at forklare behovet for at formulere en klar op-position. Og det gælder naturligvis også både praktiske og principielle (etiske og metateoretiske) indvendinger mod at gennemføre randomiserede kontrollerede forsøg på områder, som er karakteriseret ved »vilde« problemer og »svage« borgergrupper. Men: En sådan kritik må – i det mindste når den præsenteres som en gennemgående position i en lærebog med et bredt sigte – være funderet på en fair præsentation af sin genstand, som på saglig vis fremlægger »modstanderens« argumenter og sætter læseren i stand til på egen hånd at vurdere rimeligheden i kritikken. I stedet fremstilles evidensbevægelsen flere steder i bogen i en så relativt forsimplet form, at det for læsere uden nærmere kendskab til fænomenet må være ganske vanskeligt at begribe, at noget så himmelråbende naivt angiveligt har fået så stor indflydelse på offentlig politik og forvaltning i dagens Danmark.

Etiske dilemmaer, innovation og evaluering som profession

De 14 kapitler formidler som nævnt en mangfoldighed af perspektiver og har en passende længde. Idet bogen i høj grad henvender sig til (kommende) praktikere, kunne man imidlertid forestille sig i hvert fald to yderligere temaer, som kunne have relevans for denne målgruppe. For det første spørgsmålet om etiske dilemmaer i evaluering: Etiske overvejelser popper op her og der og er naturligvis underliggende i eksempelvis responsiv evaluering og diskussioner om anvendelser af evaluering, men fylder samlet set ganske lidt i bogen. Som evaluator er forskellige former for etiske dilemmaer imidlertid noget, man ofte støder på i praksis. Det gælder både i for-

hold til opdragsgiver og håndteringen af de ofte mangfoldige interesser i en given evaluering, og i særlig grad også i forhold til involveringen af forskellige målgrupper, herunder »svage« grupper som f.eks. socialt udsatte eller børn, som ikke er en sjældenhed i en offentlig kontekst. Dette tema kunne sagtens fortjene en særskilt og mere praksisnær – og samtidig videnskabeligt forankret og reflekteret – diskussion.

Et andet savnet tema er det stigende fokus på innovation i offentlige organisationer og det deraf afledte behov for nye evalueringsformer, som nævnes enkelte steder i bogen. Det kunne på længere sigt give anledning til et nyt kapitel om eksempelvis »developmental evaluation« som en mulig evalueringsmodel med fokus på kontinuerlig feedback og et åbent og adaptivt evalueringsdesign.

Sidst men ikke mindst er vi i disse år vidne til ikke bare en voksende interesse for evalueringsmodeller og -teori men også en stigende professionalisering af evaluatorrollen med tilhørende udvikling af fælles sprog, identitet og vidensbase i form af fagtidsskrifter, konferencer og uddannelsesforløb. En diskussion af evaluering som profession eller praksisfælleskab kunne derfor også være et interessant emne at tage op i en eventuel senere udgave.

Bogen fortjener en plads på pensum

Samlet set er *Evaluering af offentlig politik og administration* en anbefalelsesværdig bog, som giver en solid indføring i talrige aspekter af evaluering både som praktisk disciplin og som samfundsfænomen, og samtidig også leverer tankevækkende bidrag til centrale diskussioner om forholdet mellem evaluering og politik og de mange forskellige måder, hvorpå evaluering udøver indflydelse på forvaltning og organisationer. Bogen opfylder dermed mange af de behov og krav til pensum, man som studerende og underviser vil have i forhold til at angribe – og begribe – evaluingsfeltet på videregående samfundsvidenskabelige uddannelser.

Derudover leverer bogen et godt grundlag for at orientere sig i aktuelle debatter om eksempelvis fordele og ulemper ved resultatbaseret styring og evidensbaseret politik og praksis (dog med ovennævnte forbehold i forhold til sidstnævnte). Den er derfor relevant også for et mere garvet publikum – både med henblik på at genopfriske forskellige evalueringstilgange, og som anledning til at reflektere over nogle af de mere grundlæggende spørgsmål, der kan udspringe af såvel konkrete evalueringer som den stadigt mere omfattende evalueringspraksis, der generelt kendetegner vores samfund. Bogen fortjener dermed en plads både på pensum rundt omkring på de højere læreanstalter og i reolerne på offentlige kontorer og konsulentbureauer rundt om i landet.

Anne Mette Møller
Institut for Statskundskab
Københavns Universitet
amm@ifs.ku.dk

Man starter på bar bund hver gang

Finn-Reske Nielsen og Bodil Knudsen (2016)

Med FN på fem kontinenter
Frederiksberg: Frydenlund,
368 sider, kr. 299,-

»Hvad nu«? Spurgte den 25-årige nyuddannede statskundskaber sig selv. Året var 1975 og tiden på Statskundskab i Århus var blevet »brugt på at overbevise hinanden om det senkapitalistiske samfunds snarlige og uafvendelige undergang«, og ikke mindst med at se ned på forskere og undervisere, der beskæftigede sig med »empiri« (p. 14). Det sikreste var nok at fortsætte i universitetsverdenen som adjunktvikar. Samtidig slog en ét år yngre fransk-studerende sine folder på Romansk Institut med litteratur fra 1500-tallet og oldfransk.

Det unge par Finn-Reske Nielsen og Bodil Knudsen var dejligt ubekymret uvidende om, hvor lidt de vidste om livet og om verden omkring dem. Der var absolut intet i disse unge menneskers baggrund eller dagligdag, der kunne indikere, at de 30 år senere ville stå med ansvaret for at styre Østtimor ud af det ultimative kaos. Han som assisterende generalsekretær – på den tid den højest rangerede dansker i FN-systemet – hun med ansvar for at introducere FN-medarbejdere fra hele verden til den komplekse lokale kontekst.

Et gennemgående træk i Finn og Bodils fortælling om deres liv som udstationerede for FN gennem ikke mindre end 36 år og på fem kontinenter – Namibia og Zambia i Afrika, Laos og Østtimor i Asien, Papua Ny Guinea i Oceanien, Genève i Europa og New York i Nordamerika – er, at man starter på bar bund hver gang. Der bliver talt nye sprog, der er nye mennesker man skal lære at forholde sig til professionelt og personligt, der er nye politiske, sociale og økonomiske udfordringer man skal forstå og ikke mindst kulturelle forhold man skal afkode. Hertil kommer, at FN-systemet er så omfangsrigt, mangfoldigt og komplekst, at det i sig selv er en udfordring helt at gennemskue, hvilke opgaver man har og hvilke forventninger man skal leve op til.

Hverken Institut for Statskundskab eller Romansk Institut på Århus Universitet havde givet de to unge mennesker de problemløsende værktøjer, der skulle vise sig at blive helt centrale gennem den globale karriere. Ude i felten blev »empirien«, fra at være hånet som lav-akademisk og irrelevant, nu oplevet som noget man kunne slå hovedet gevaldigt hårdt imod. Fra at have færdes i højstemt selskab med andre akademiske trosfæller hjemme i Århus blev det ude i verden en dyd og en aboslut nødvendighed at kunne samarbejde og interagere på tværs af kulturer, fagskel og hierarkier.

I forordet udtrykkes der håb om, at bogen kan

være nyttig for dem, der interesserer sig for FN's arbejde i verden og måske endda være med til at skabe debat om Danmarks deltagelse i dette arbejde. Det er et beskedent ønske. I virkeligheden leverer bogen et kontant bidrag til tre væsentlige akademiske debatter i forskningsfeltet »international forvaltning«: Global styring, diplomati i praksis og arbejdende partnerskaber.

Global styring

Studiet af global styring handler om at forstå hvorfor der opstår grænseoverskridende problemer og hvordan man bedst løser dem. I takt med at problemerne opstår og ikke mindst bliver vedkommende for folk i den vestlige kulturkreds opstår der også en efterspørgsel efter flere og bedre internationale styringsorganisationer. Som et svar på kriser skal der produceres flere fælles regler, normer, viden og nogle gange sågar fælles identiteter.

Det er her FN som styringssystem bliver så central. Bogens sidste 50 sider bruger Finn Reske-Nielsen på at gennemgå de væsentligste karakteristika ved FN-systemet. Det er et aldeles komplekst system og Finn »må med skam indrømme, at selv efter 36 år er der stadig mange aspekter, jeg ikke behersker« (p. 295). Vi lærer at der i FN er en kernestruktur, en lang række særorganisationer og en længe række fonde og programmer. Vi lærer også hvordan personalekategorierne og hierarkiet er skruet sammen og hvilke formål FN har. Vigtigst er nok, at vi lærer, hvor komplekst og politisk konfliktfyldt det er at organisere udviklingsarbejdet i FN. Som er den centrale udviklingsorganisation i FN-systemet konkurrerer UNDP konstant med andre udviklingsorganisationer i samme system. Det konkurrerer samtidig med FN's fredsmissioner, med FN-sekretariatet, med medlemsstaterne og ikke mindst med Verdensbanken og IMF. Udvikling er i sandhed et sprængfarligt politisk minefelt. Hertil kommer naturligvis at den grundlæggende udviklingspolitiske filosofi og vores viden om, hvad der virker og

ikke virker i udviklingspolitisk sammenhæng er dybt politiseret. Det gør det heller ikke nemmere, at man med udviklingspolitikken nu forventes ikke kun at reducere fattigdom rundt omkring i verden, men også at bidrage til realiseringen af en række sikkerhedspolitiske og normative målsætninger i den globale styring. I stigende udstrækning forholder det sig i øvrigt på den måde at donorerne forventer, at der også kan realiseres nogle kommercielle interesser via det udenrigspolitiske engagement. Bogen giver med stor autoritet og insiderviden et unikt indblik i nogle af de væsentligste udfordringer, der er knyttet til den globale styring af udviklingsproblemløsninger.

Diplomati i praksis

Med det praktiske diplomati bevæger vi os fra makro-niveauet – de globale styringsudfordringer – ned på mikro-niveauet – dvs. hverdagen for en frontlinjemedarbejder i FN's tjeneste. Diplomati i praksis handler om at gennemføre en forhandling og komme til en gensidig acceptabel forståelse med de lokale styringsaktører. Men det handler også om at blive truet på livet, at blive overfaldet og berøvet, at være bange, at svede, at sulte og at være uendelig træt efter mange dage og ugers uafbrudt arbejde. Diplomati i praksis handler om at færdes hjemmevant til et utal af receptioner, drikke champagne og small-talk med værtinden. Men det handler også om at sidde i timevis ved ratten i en Landrover uden instrumentbræt og forrude på vej via hullede stier, mudrede veje og stejle bjergsider ud til den alleryderste afkrog for at sikre sig at det igangværende elektrificeringsprojekt ikke løber af sporet. Diplomati i praksis handler om at se ting i verden som familien og vennerne hjemme ikke har den ringeste chance for at forestille sig. Der er skønhed og mirakler derude som kun diplomaten i frontlinjen får at lov at opleve. Diplomati i praksis handler også om at være uforvarende vidne til at naboens datter voldtages i timevis af lokale bander, om at være lukket inde

i dage- og ugevis bag pigtråd, om at bevæge sig rutinemæssigt rundt i følgeskab med livvagt og iklædt skudsikker vest, om at se lig i gaderne, om at være forment adgang til almindelige fødevarer, rent drikkevand, toilet med skyl og centralvarme, om at være udsat for korruption og afpresning, og ikke mindst om at ens børn ikke har adgang til almindelig skolegang og livslange venskaber.

Bogen giver os et detaljeret indblik i den diplomatiske praksis som Finn oplever og gennemlever rundt omkring på fem kontinenter. Vi bevæger os fra de stærkt institutionaliserede kontekster i Genève og New York, til det rene anarki i Papua Ny Guinea og Østtimor. Det kræver sin mand at holde tungen lige i munden og at bevare fokus og ikke mindst sine fulde fem i mødet med de »empiriske« udfordringer, Finn har måttet håndtere fra bar bund. Han er ikke sen til at indrømme, at der er blevet begået fejl undervejs. Penge er blevet brugt forkert, ansatte er blevet uretfærdigt behandlet, de allermest trængende har ikke fået deres del af udviklingskagen, og nogle steder har FN bidraget til at gøre ting værre end de kunne have været. Men hele tiden forsøger Finn at erkende og at lære af fejlene, og der er heldigvis også en lang række succeser at melde hjem om. Finn har ikke mistet modet og troen på at det var det hele værd, han er derimod blevet klogere – mere professionel, som han siger – siden de unge år.

Arbejdende partnerskaber

Bodil er også med rundt i verden. Hun er ikke bare med – hun er én af de to hovedaktører i hele fortællingen. En af de nytænkende og kreative måder at formidle viden omkring et stykke oplevet verdenshistorie, er at lade Bodil komme til orde. De udfordringer og muligheder som byder sig til mens parret bevæger sig rundt i verden over en menneskealder er langt fra endimensionelle. Der er flere sandheder i spil på samme tid. Når Finn oplever opholdet i Zambia som »uhyre spændende« (p. 31), fortæller Bodil om ræd-

selsvækkende oplevelser på en fødegang på et hospital i Lusaka, hvor deres første barn under dramatiske omstændigheder kom til verden; om en følelse af sårbarhed; og om et underviserjob der ikke var en særlig positiv oplevelse (pp. 48-9). Når Finn fortæller at han kedede sig bravt i en stilling i UNHCR i Genève (p. 55) og konkluderer at det var et rædsomt job (p. 58), fortæller Bodil at opholdet i Schweiz var fantastisk og godt, og oven i købet fagligt berigende (p. 61). Når Finn efter et stykke tid i New York går rundt og bliver rastløs fordi tingene bliver lidt rutineprægede og ikke nær så spændende som i Zambia (p. 75) kan Bodil fortælle at hun endeligt har fået et ønskejob i den lokale børnehave (p. 81) og at den selvsikkerhed hun havde manglet hele sit liv nu er blevet erstattet af en følelse af selvtilid og gå-på-mod.

Bodils rolle i bogen er yderst interessant bl.a. fordi vi gennemlever den forandring, der er helt nødvendig for at parrets fælles »projekt FN-udstationering« skal kunne lykkes gennem så mange år. Typisk vil Finn med kort varsel, og sandsynligvis også uden de store protester fra hans side, blive bedt om at forlade sit job for at påtage sig en anden opgave ét eller andet sted i verden. Ugen efter er han bortrejst. Tilbage står Bodil og skal samle stumperne op. »Min mand er blevet forflyttet« bliver forklaringen i forhold til såvel børnene, vennerne, familien og den arbejdsplads hun med møje, besvær og dygtighed har fundet sin plads på. Det bliver hende der skal pakke sammen, hende der skal fortage rejsen til en ukendt destination, og hende der skal sikre at et nyt familiemønster og en ny vennekreds bliver etableret. Hun bliver ikke bare sat tilbage til start i livets spil, men bliver nærmest skubbet helt ud af spillet og skal kæmpe sig vej ind igen.

Med tiden bliver også hun professionel. Hun lærer nærmest at opfatte disse brud som »kreative ødelæggelser«. Når hendes drenge ikke har adgang til en ordentlig skole, sørger hun

for at der bliver etableret en skole. Hun underviser, organiserer, redigerer, formidler og samler. Og der er ikke tale om beskæftigelsesterapi for den medfølgende ægtefælle. Der er tale om en meningsfuld tilværelse, hvor Bodil udgør en grundstamme i familien – karriereorienteret mand med en mission og to børn – men også i forhold til de mange samfund og miljøer hun kommer til at befinde sig i. Hun vokser med opgaven, og opgaverne vokser med hende.

Vi har her at gøre med et arbejdende partnerskab. Det er en kliché at hævde, at der står en kvinde bag enhver stor mand. I tilfældet Finn og Bodil vil det også være en forkert påstand. Finn og Bodil står hele tiden ved siden af hinanden. Der er tale om et reelt partnerskab. Det er en væsentlig pointe at slå fast, og desuden et forhold der i den feministiske tilgang til studiet af international politik får stadig mere fokus (Berg et al., 2011; Biltekin, 2012; Dean, 2012; Eduards, 2013; Enloe, 2000; James og Slugan, 2016; Sjøberg, 2010).

Bogen er klart læseværdig og kan stærkt anbefales. Den kan desuden ses som en opfordring til andre danske diplomater og embedsmænd om i større udstrækning end tilfældet er i dag at dele ud af de erfaringer – gode såvel som dårlige – et langt liv i det offentlige tjeneste har genereret. Om ikke for deres egen skyld, så for alle os andre, der værdsætter god empiri.

Martin Marcussen
Professor
Institut for Statskundskab
Københavns Universitet

Litteratur

- Berg, Annika, Christina Florin og Per Wisselgren, red. (2011), *Par i vetenskap och politik. Intellektuella äktenskap i moderniteten*, Umeå: Boréa.
- Biltekin, N. (2012), »The Diplomatic Partnership: Gender, Materiality and Performance in the Case of Sweden, 1960s-1980s«, *Genesis*, (11)1-2: 253-65.

- Dean, R. (2012), »The Personal and the Political: Gender and Sexuality in Diplomatic history«, *Diplomatic History*, 36(4): 763-7.
- Eduards, M., P. de los Reyes og F. Sundevall, red. (2013), *Internationella relationer – könskritiska perspektiv*, Stockholm: Liber.
- Enloe, C. (2000), *Bananas, Beaches and Bases. Making Feminist Sense of International Politics*, Berkeley, CA: University of California Press.
- James, C. og G. Sluga (2016), »Introduction: The long international history of women and diplomacy«, i G. Sluga og C. James, red., *Women, Diplomacy and International Politics since 1500*, London & New York: Routledge.
- Lundström, Catarina (2005), *Fruars makt och omakt. Kön, klass och kulturarv 1900-1940*, Umeå: Institutionen för historiska studier, Umeå universitet.
- Sjoberg, L., red. (2010), *Gender and International Relations. Feminist Perspectives*, N.Y.: Routledge.